

Symbole, znaki, odznaki

Symbyly, znaky, odznaky

Ve skautingu se užívá hodně symbolů, znaků i odznaků. Avšak i když o našem hnutí prohlašujeme, že je hra s volným polem pro fantazii, přece právě zde musíme zachovávat určitá pravidla a zvyklosti.

Především si zpřesněme, co je vlastně symbol a co znak a odznak.

Symbol

je slovo řeckého původu a vyjadřuje obrazec, vykreslující určitý odtažitý pojem či podobenství. Například kruh značí věčnost, sova moudrost, kotva naděje, váhy spravedlnost a podobně. I barvy mají svou symboliku – modrá značí dobro, mír, vodu i vesmír, zelená naději, červená radost, vzkříšení, bílá nevinnost, černá smutek. Tyto vžitě symboly jsou rozličného původu a stáří. Sahají do antiky i do Orientu, mnohé mají jádro v křesťanství. V našich zemích překonalo leccos z doby praslovanské, a to zejména v symbolice vztahující se k přírodě. Víme, že dub symbolizuje pevnost, houževnatost, lípa naopak měkkost, vlídnost a pohostinnost, bříza je obrazem dívčí slícnosti, jalovec jinošské ztepilosti, tis smrti. I drobné rostlinky sloužily a mnohdy dodnes ještě slouží za symboly. Každý ví o jetelovém čtyřlístku nesoucím štěstí, že růže znamená lásku, či pomněnka vzpomínku. Bájesloví je plné symboliky. Mnohé ze starých symbolů upadly do zapomnění, některé se časem přetvářejí a rodí se i nové.

Skauti uplatňují symboliku hlavně na totemech. Ale o tom později.

Znak

Oproti mlžnému, často mysticky zabarvenému symbolu je znak záležitostí ryze konkrétní. Znak (míníme znak na půdě Evropy) je znamení umístěné na štítě. Jeho původ je v dávných rytířských dobách, chceli-li přesně, tedy ve 12. století. Rytíř jedoucí do války na koni byl obklopen pěší čeledí. Aby ho družina v bitevní vřavě snadno poznala, označil se rytíř výrazným barevným znamením na štítě. Toto znamení bylo v plastickém provedení upevněno i na rytířově přilbě a říkalo se mu „klenot“.

Křížácké výpravy do Svaté země přinesly doplněk, který se stal též součástí znaku. Jsou to přikryvadla (zvaná také fafrnochy), látka, která kryla zadní část přilby, aby se nerozpalovala slunečním žářem. Přikryvadla byla v hlavních barvách znaku a jejich okraje bývaly později ozdobně rozstřihávány do cípů. Na přilbě byla přikryvadla stočena do vínku, který současně zakrýval připevnění klenoty. Později, zvláště při turnajích, se místo vínku začala užívat korunka.

Taková je tedy podoba úplného znaku. Vidíme ji namalovanou či provedenou v kamenné plastice leckdes nad branami hradů a zámků. Častěji je však užíván pouze znak na štítě.

Heraldika, čili nauka o znacích, zná několik základních tvarů štítu a přilby, podle slohu doby, ve které byly užívány.

Časem ztratil znak jednotlivce svou vojenskou funkci a stal se pouze vyobrazením vyjadřujícím právní postavení svého držitele ve společnosti. Praktické užívání znaků však přetrvávalo až do moderní doby.

Všeobecně užívané symboly

Znaky a vše, co je od nich odvozené, jeho pečeti, prapory, řádové odznaky apod., používají státy, města, instituce a společenské organizace. Proto je nutné mít o znacích alespoň základní vědomosti, vědět, jak kreslit staré znaky a jak si počínat při tvorbě nových.

Přední vlastností znaku je barevnost. Používá se jasných, výrazných tónů základních barev, to jest červené, modré, zelené a černé. Na štítě byly i plochy z kovu – zlaté a stříbrné. Zlato se dá nahradit žlutou barvou, místo stříbra se ponechá bílá plocha. Konečně se na znacích občas uplatňovaly i kožešinové doplňky z hermelínu a popelky. Mladší heraldika (hlavně z 19. století) dovoluje i použití jiných, takzvaných přirozených barev. Ale těm se pokud možno vyhněme.

Při pokládání barev na štít platí pravidlo kov na barvu a barva na kov. To znamená, že například nesmí zlatá plocha sousedit se stříbrnou, či červená se zelenou. Výjimky z tohoto pravidla jsou jen velmi řídké. Při černobílém vyobrazení znaku (hlavně pro nebarevný tisk) se někdy barvy znaku vyznačují šrafováním. Znamení na štítě mohou být rozmanitá. V zásadě se dělí na dva druhy – znamení heraldická a obecná. Heraldická znamení vznikají geometrickým dělením štítu podle rozličných způsobů. Obecným znamením se rozumí bytost, zvíře, rostlina, věc, nebeské těleso, či i neskutečná, vybájená postava.

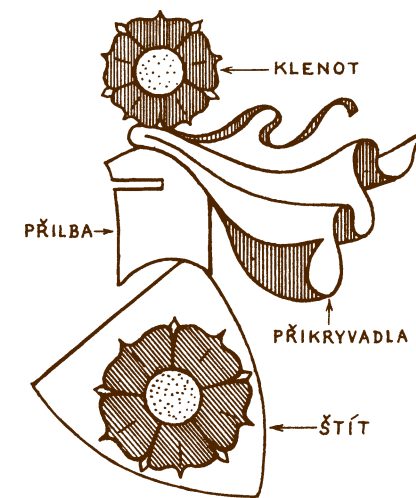
Znamení, či figuru, jak se také říká, kreslíme tak, aby co nejlépe vyplnila plochu štítu. Kresba se může značně přiblížit k okraji, nikoliv však okraje se dotýkat. Dbáme i určité vyváženosti figury na štítě a snažíme se, aby okrajové mezery byly na všech stranách štítu stejnoměrné. V kresbě samotné pak vyzdvihneme podstatný rys zobrazovaného tvora či předmětu. Zveličujeme tzv. zbroj zvířete, drápy, pařáty, rohy a paroží. Pro postavy platí pravidlo, že jsou kresleny buď celé, nebo pod pás. Každý tvor zobrazovaný ze strany musí vykračovat pravou nohou. Koruny stromů kreslíme několika velkými listy, aby i na malé plošce znaku bylo zřejmé, o jaký druh stromu jde.

Ke každému znaku existuje popis, v heraldické mluvě „blason“. Podstatným rysem tohoto popisu je, že sděluje obsah znaku nikoliv z hlediska diváka obráceného tváří k líci štítu, nýbrž z hlediska rytíře, který štít drží. Je-li například štít svisle (nazdél) rozdělen na dvě pole, pak je podle blasonu právě to, které směřuje k pravici rytířově.

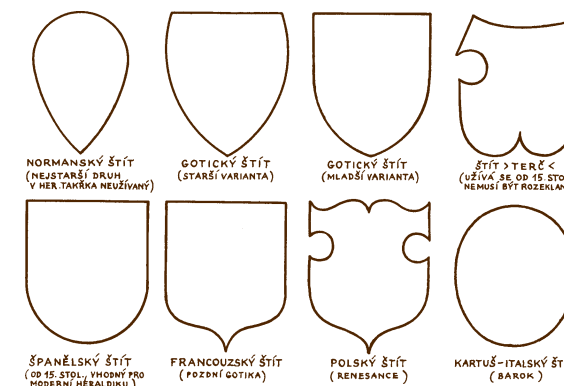
Předešlé řádky jsou jen velmi kusou informací o znacích. O heraldice existují celé knihovny, je to disciplína historické vědy, která je přednášena na vysokých školách. Ale tato důstojnost nás neodradí, pokusíme se přesto do tajemného, okouzlujícího světa znaků nahlédnout. Vždyť na znacích se zrcadlí celá naše bohatá historie od dávných hrdinských bájí až do současnosti. Skaut – stopař se i tady může pustit na zajímavou objevitelskou cestu.

Naše heraldické bohatství je vizitkou vzdělaného evropského národa. Jsme hrdi, že již osm století nesou Čechy na svém štítě korunovaného lva a země moravská a slezská se pyšní ještě staršími orlicemi. Vážíme si znaků našich měst, z nichž velký díl má původ v gotické a renesanční době. Bohužel v posledním údobí jsme zaznamenali velký úpadek heraldiky. Tehdy byl také proti všem pravidlům změněn státní znak. Lev přišel o korunu a byl přemístěn z gotického štítu na husitskou pavězu, která není z heraldického hlediska štítem. Slovákům byl jejich historický znak odejmut vůbec. Ani městské

Rožmberský znak

Tvary štítů

znaky nebyly v milosti, byly odstraněny ze všech úředních pečetí a tiskopisů a mnozí představitelé malých městeček úplně zapoměli, že jejich obec má znak.

Ale nyní žijeme v době, která dobré tradici přeje. I my skauti můžeme být nápomocni vzkříšení mnohého dobrého, mezi tím i obnově lesku starobylých znaků. Můžeme působit, aby úcta k heraldice vešla do podvědomí širšího okruhu lidí. Největší uplatnění najdeme právě pro městskou heraldiku. Znak měst své krajiny můžeme zdobit klubovny a kroniky, především je však uplatníme na oddílových a střediskových vlajkách.

Dejme však pozor na předlohu, kterou si vezmeme za vzor. Z doby úpadku heraldiky, která se nejvýrazněji projevila v 19. století, u nás ve značné míře přetrvávají špatně kreslené erby, jejichž životnost je prodlužována neustálým překreslováním a přetiskováním. Nejhodnotnější jsou znaky ze středověku a počátku novověku. Najdeme je na pečetidlech, listinách a rytinách, na hradech či v kostelích. Někde zjistíme i více variant pro jeden městský znak, zejména ve tvaru štítu. Je to pochopitelné, neboť každá doba si jej vyobrazila v duchu svého slohu. Máme tedy oprávnění, aby se podobně projevila i naše přítomnost.

Podstatným rysem moderní heraldiky je jednoduchost tvaru štítu i kresby vlastního znamení. Proto ono doporučení nejstarší heraldiky, která tyto podmínky znamenitě plnila. Štít volíme nejlépe španělský, dole zakulacený, a v kresbě figury – znamení – dbáme, jak už bylo jednou řečeno, o co nejlepší vyplnění jeho plochy, spolu se zachováním ostatních heraldických pravidel.

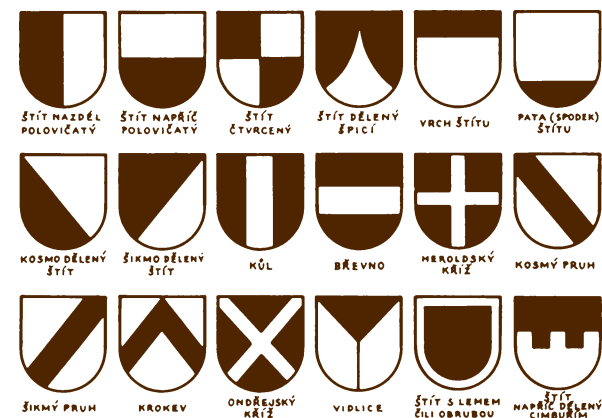
K šlechtickým a městským znakům bychom měli připojit i údaje o znacích státních a církevních, ale na toto široké pole pro dnešek nevstupíme. Je tu však ještě jedna zajímavá složka heraldiky, která rozhodně stojí za zmínku – znaky řemesel. Zrodily se ve středověku z praktické potřeby. Jelikož prostý lid neuměl číst, zavěšovaly se nad krámy či dílny místo firem obrazce, vyjadřující, co se zde prodává či vyrábí. Později byla tato znamení v jednotlivých řemeslech sjednocena a stala se znaky v obecném smyslu, značící i práva svobodných obyvatel měst.

Podobný původ jako znaky řemesel mělo jiné příbuzné odvětví heraldiky. Jsou to domovní znamení, která nacházíme v historických městech. Tak se označovaly domy před zavedením číslování. Mnohdy krásná a zajímavá domovní znamení by mohla být příkladem pro dnešní stavitele, jak ozdobit stereotypní stavby současných sídlišť.

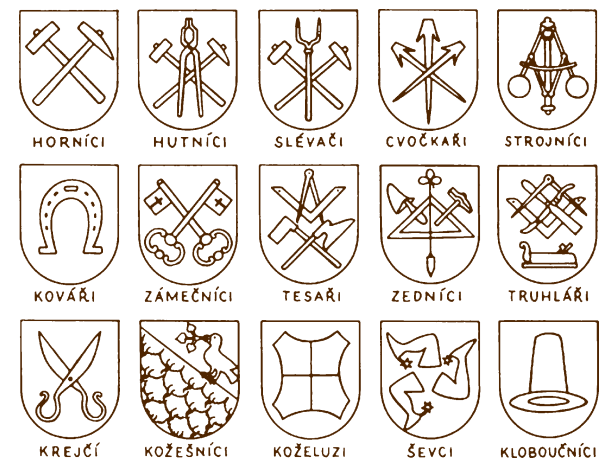
Odznak

je znamení, které na rozdíl od znaku není umístěné na heraldickém štítě. Z naší historie známe například ledňáčka v točenci, kterého užíval král Václav IV. a který, kromě jiných staveb, zdobí novoměstskou mosteckou věž v Praze, nebo iniciálu „W,“ – odznak Vladislava Jagellonského. Francouzi užívají za národní odznak kohouta nebo červenou republikánskou čepici. Z novějších odznaků můžeme uvést jako příklad stisknuté pravice, prvotní odznak socialistického hnutí. Dnes je odznaků nepřehledná záplava.

Dělení štítu

Znaky řemesel

Lilie k dekorativním účelům

Vedle české či slovenské lilie používáme někdy lilii v jednoduchém dekorativním provedení. Její motiv se může uplatnit v interiérech klubovny, na nábytku, výzbroji apod. V tomto případě použijeme prosté „světové“ lilie, nebo rozličných variant heraldické lilie, jak je známe z historických znaků a větrných růžic starých map. Zde již nejsme vázáni předepsaným zlatým tónem liliových listů; barvy dekorativní lilie volíme podle vlastního vkusu, zpravidla daného umístěním (podkladem) lilie. Barevné odstíny volíme raději tlumené, buď tmavé či světlé, pastelové. Výrazné barvy, například sytě zelená, nebo signálově červená, lilii neschválně.

Vedle lilie zpodobňují skauti rádi i celou větrnou růžici. Nechybí na žádné mapě, kterou si junáci sami kreslí. Na táboře tvoří často větrná růžice ozdobné úpatí vlajkového stožáru.

Lilie k dekorativním účelům

